

Régi bálók Mária Terézia idejében

A hétéves háború kitörése óta még zárt társaságokban is tilos volt a tánc; elnémult a zene mindenütt, s ürességtől tántogtak a vendégházak. Tüzelője mellett otthon búsulhatott mindenki, gázolván a zavaros gondokban. Mert ha „a kemény státutumok ellenére, öfelsége bosszúságára s a burgerság gyalázatára”, táncra, mulatásra vetemedett, minden irgalmasság nélkül a sötét tömlőcbe vetették; sőt ismétlődés esetén 12 pálcával keményen megcsapták.

Ez állapotok azonban a szent korona hazahozatalakor az egész országban megváltoztak. A nemzeti lelkesedés egyszerre hihetetlen mértékben fellendült. A magyar viselet s a magyar szó újra divatba jött. Még a német Budán és Pesten is megváltoztak a viszonyok. „Valamennyi budai és pesti dáma vagyon – írják – mind magyarba öltözött s úgy várja a koronát”. – Így cselekedtek a pozsonyi asszonyok is,

akik gróf Teleky Sámuelnét kérték meg, „hogy az maga jeles magyar öltözeteiből engedne egyet mustrául, melynek formájára készíttethetnének ők is magoknak a jó íz regulái s tetszések szerint való magyar köntösöket”.

Három királyok napján dob- és trombitaszóval kihirdették, hogy immáron megkezdődnek a nyilvános bálók. Hetenként háromszor, esti hét órától reggeli három óráig szabad a tánc. Február hótól kezdve azonban már reggel öt óráig lehetett a bálót nyújtani. *A bálokon minden tisztességesen öltözött ember megjelenhetett.*

Történtek pedig ezek a császári bálók Mária Terézia korában, mikor is a magyar nyelv, a magyar szellem és a magyar viselet halófélben volt. Városainkban teljesen az idegen divat járta, s mindenütt németül folyt a beszélgetés. Csak néhány bús magyar író körmögött magyarul a pislogó mécses mellett. Csak ezek a szegény ma-

gyar írók lelkében élt még a nemzeti szellem; csak ezek hirdették még a magyar nyelv szépségét; ezek bíztak egy szebb jövőben.

„Komáromban – írja a Minden Gyűjtemény – a nemes bálókban mind a férfiak, mind az úri asszonyságok csupa magyar ruhákban jelennek meg, s ha a vitéz Hunyady és Mátyás föltámadnának, még ők is tapsolnának ily sok szép magyarságnak.”

Mivel az idegen módi és nyelv főbb terjesztői mindig az asszonyok voltak, a bálók és egyéb mulatságok elnémetesedését is jórészt nekik rótták fel bűnül. Aztán mikor II. József halála után a korona hazahozatalával beállott a nemzeti ébredés kora, megint asszonyaink voltak, akik siettek a módiba jött magyar öltözetet felvenni. „Ha – írják ez alkalommal – a mi magyar asszonyságaink e dicséretes példát mindenütt követni fogják s kivált pedig a bá-

lokban és egyéb multságokban magyarul beszélni nem szégyenlenek: úgy be fogják gyógyítani a sebeket, melyeket hazánknak s nemzetünknek okoztak, s még inkább elhitegetik velünk, hogyha asszony által jött be a világra a bűn, a szabadító is asszonytól született.”

Kevesen tudják, hogy egykoron az udvari kamara kebelében külön *bálkomisszáriusok* is működtek. E polcos tisztviselők igazgatták a Habsburgok minden országában a nyilvános bálók dolgát. Mert hát nem szabad hinnünk, hogy a régi boldog időkben bárki rendezhetett bált. Ez csak kiváltságos emberek szabadsága volt. S magát ezt a szabadságot nem vesztegették ám ingyen! Aki többet ígért a kamarának, az kapta meg a bálók rendezésének kizárólagos jogát. Azaz hogy csakis a *császári kiváltságos bálbérlok* adhattak nyilvános bálókot, mégpedig a bálkomisszárius uraiméktől előírt rendtartás szerint.

A bálbérlok majd mindenütt olaszok voltak, s így őket gazdagították az uraink. A bálók rendszeren vacsorával voltak összekötve. Hogy a bálbérlo jó és elegendő italt adjon, s hogy a megkívánt ételfogások meglegyenek, minden bál előtt *polizei commissio* vizsgálta meg a konyhát. S jaj volt, ha minőség vagy mennyiség dolgában kifogásolnivalót találtak. Bent a teremben megszűnt minden társadalmi különbség; egy renden tartották az urat a paraszttal, a főtisztet a legkisebb iparossal. Minden embernek joga volt a bálban megjelenni s mulatni, ahogy kedve tartotta. Azaz mégsem. A báli szabályok szerint az inasoknak livrében, s a szolgálóknak búbos főkötőben nem volt szabad belépniök; de ha fölcserélték e ruhadarabokat, ők is bemehettek. Pompára, pipeskedésre vagy kendőzködő mázolásra tehát nem volt szükség.

Bár a legkülönbféle rangú, állású emberek vegyültek össze, ez a körülmény éppen nem vált a bálók kárára. A bálbérlonek a bécsi bálkomisszáriusokhoz benyújtott hivatalos jelentése szerint a bánáti bálókban igen jól mulattak, nevettek, kacagtak s tréfákat forgattak. A fiatalság frissen forgolódott a divatos német táncokban, majd aprólépra, majd szelvésként keringve. Az öregebbek pipaszó mellett a korsó fenekére nézegettek vagy a kártyát és kockát forgatták.

Hogy az illendőség határait senki át ne lépje, muskatéros katonák állottak a nagy teremben isterázsát, s mint a duhajoknak s az izgágáknak seprűi, rendre kihajigálták a borosokat és a szentelenekeket. Aki nagyban merészelt kártyázni, azt minden szó nélkül a tömlőcbe hurcolták.

Mikor elérkezett a záróra, sietve kellett

mindenkinek távoznia, mert a tovább ott időzőt „módi szerint” kiigazították. Azonkívül a záróra meg nem tartása miatt a tartományi bálók császári kiváltságos bérlojét 100 arannyal sújtották. Ilyen esetek azonban nem igen fordultak elő. A jó bánáti svábok a tilalmasra nem indultak, s ha egyet-kettőt botlottak is az udvariasságban, azt elnézték nekik. Az úgynevezett felárat eddig csak a marhahús fontjára vetette ki az udvari kamara, 1773-tól kezdve azonban a bánáti bálókot is részesítette ebben a szerencsében. Ez évben ugyanis a bánáti népiskolai alap javára minden bál belépőjegyre 10 krajcár felárat vetett ki.

Az emberi forma eltorzítása, a harlequinnek, a denevérek s a különféle álla-

ti alakoknak való öltözés, továbbá a papi ruhák viselése és fegyverek hordozása szigorúan tilos. Az álarcokat csak a bálteremben szabad föltenni. Aki az utcán álarcban jár, azt tömlőcbe kísérik, mivel csak az erdőket kóborló haramiák és a latorságra vetemedő zsványok járnak álarcokban. A bálteremben az álarcokat bármikor szabad letenni vagy fölvenni, de a távozáskor már a lépcsőházban levegye mindenki, különben a tömlőc fenekére jut. Aki tiltott ruhában vagy csúf álarcokban jelenik meg, azt a muskatérosok minden szó nélkül kidobják. Ordítózás az utcákon tilos!

Takács Sándor: *A régi Magyarország jókedve*

Az „Ábrahámhegyi hírmondó”-ban jelent meg *Találtam egy lyukas tűzifát avagy hogyan csináljunk házilag madárodút*

A tűzifát mindig a legrosszabb minőségű faanyagból készítik. Kertjeinkben is sokszor akad olyan öreg, odvas fa, amelyet kénytelenek vagyunk kivágni. Az is lehet, hogy azt már korábban valamelyik madárvendégünk használta is. Ilyenkor nem kell mást csinálni, mint a fát a röpnyílás felett néhány centiméterrel ferdén keresztbe vágni, alatta pedig 10–15 centiméterre merőlegesen levágni. A tetejét ferde fedővel, az alját fenéklemezzel borítjuk. Ha csak egy korhadt fatörzsünk van, ugyanígy kell eljárni, csak előtte a korhadékot ki kell tisztítani.

Az üreg belül legalább 12–15 cm átmérőjű legyen. A röplyuk átmérője a várható madárvendég szokásainak kell, hogy megfeleljen. Ez kékcinege és fa-

kúsz esetén 28–30 mm, a széncinke, a csúszka és a nyaktekerces 32–36 mm-es nyílást kedvel, illetve fogad el. Célszerű még a röpnyílás alá 3–5 cm-re egy mintegy 10 centi hosszú, 8–10 mm vastag ágacskát illeszteni, egyrészt azért, hogy a madárkák könnyebben be tudjanak bújni, másrészt hogy a felcseperedett fiókák oda ki tudjanak ülni.

Egy másik módszer lehet az is, hogy a megfelelő átmérőjű tűzifadarabot hosszában kettéhasítjuk, majd az odú kivésése után a két felet újra összeerősítjük. Nagyobb madarak számára azonban az odút célszerűbb székadaraboktól összeállítani. Úgy, ahogy azt a madárvédelmi könyvek és ismertetőik leírják.

Dr. Ghimesy László
ny. erdőmérnök

